

FOLKLORDA RANGLAR TASNIFI

Rahmonaliyeva Muslimaxon Umidjon qizi

Farg'ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti

Òzbek tili yunalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada o'zbek folklorida ranglarning tasnifi, ularning semantik xususiyatlari hamda ramziy ma'nolari tahlil qilinadi. Xalq og'zaki ijodi namunalarida ranglar nafaqat tasviriy vosita, balki chuqur ma'no yuklovchi belgi sifatida namoyon bo'lishi ilmiy asosda yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *folklor, rang tasnifi, semantika, ramz, xalq og'zaki ijodi, mifologiya*

Abstract. *This article examines the classification of colors in Uzbek folklore, as well as their semantic features and symbolic meanings. In samples of oral folk art, colors function not only as descriptive elements but also as carriers of deep meanings. The study highlights that color symbolism is closely connected with traditional worldview and mythological thinking, reflecting the cultural and spiritual values of the people.*

Keywords: *folklore, color classification, semantics, symbolism, oral folk art, mythology*

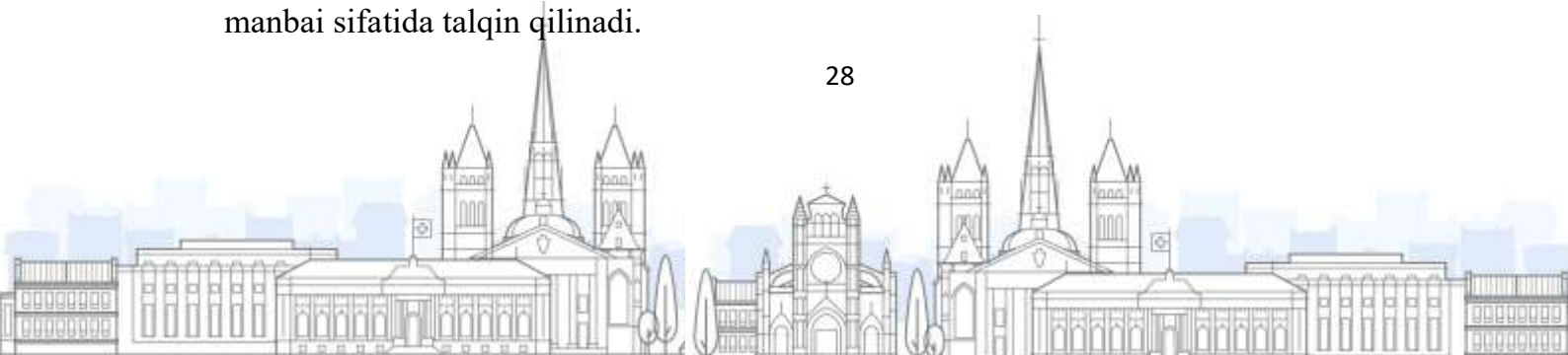
Folklor – xalqning tarixiy xotirasi, dunyoqarashi va estetik qarashlarini o'zida mujassam etgan boy manbadir. Unda ranglar alohida semantik qatlamni tashkil etib, voqelikni tasvirlash, obraz yaratish hamda muayyan g'oyani ifodalashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ranglar tizimi xalq tafakkurining qadimiy qatlamlari bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularning talqini ko'pincha mifologik va ramziy xarakter kasb etadi. Shuningdek, ranglarning folklordagi qo'llanilishi ularning kontekstual xususiyatiga ham bog'liq bo'lib, bir rang turli vaziyatlarda turlicha ma'no anglatishi mumkin. Bu esa ranglarning semantik tizimi murakkab va ko'p qatlamli ekanligini ko'rsatadi. Ayniqsa, lirik janrlarda ranglar insonning ichki kechinmalari, ruhiy holati va psixologik holatini ifodalashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

O'zbek folklorida ranglar tizimi xalqning olamni idrok etish usuli hisoblanadi. N. Rahmonovning ta'kidlashicha, qadimiy turkiy bitiklar va dostonlarda ranglar fazoviy yo'nalishlar va ilohiy kuchlar bilan bevosita bog'langan.

1. Ko'k rang — Ilohiylik va osmon timsoli

Nasimxon Rahmonov qadimiy turkiy manbalarga tayanib, ko'k rangning muqaddasligini alohida ta'kidlaydi.

Ma'nosi: Ko'k — Tangrining, osmonning rangi. Bu rang cheksizlik, adolat va hayot manbai sifatida talqin qilinadi.

Misol: "Ko'k Tangri" tushunchasi dostonlarda oliy qudratni ifodalaydi. Shuningdek, doston qahramonlarining "ko'k ot" minishi ularning g'ayritabiiy kuchlar yoki samoviy madadga egaligiga ishora qiladi.

2. Oq rang — Poklik, nur va ezgulik

Oq rang folklorning barcha janrlarida eng oliy, ijobiy rang sifatida keladi. Nasimxon Rahmonov uni "ruhiyatdagi nur" bilan bog'laydi. Shuningdek, Rahmonovning ta'kidlashicha, oq rang ko'pincha ijobiy qahramonlar bilan bog'lanadi va nur, yorug'lik timsoli sifatida xizmat qiladi.

Ma'nosi: Ruhii poklik, to'g'rilik va iqbol.

Misol: Ertaklardagi "Oq kiyimli bobo" siymosi yo'l ko'rsatuvchi, madadkor (Xizr) obrazidir. Oq rangning muqaddasligi sut (oq) va non bilan bog'liq marosimlarda ham yaqqol ko'rinadi.

3. Qora rang — Kuch va daxshat ramzi

Qora rang folklor asarlarida dualistik (ikki yoqlama) ma'noga ega.

Ma'nosi: Bir tomondan yovuzlik, zulmat va motam (qora kun) bo'lsa, ikkinchi tomondan mislsiz kuch va hokimiyatni anglatadi.

Misol: Nasimxon Rahmonov "O'zbek adabiyoti tarixi" asarida qora rangning qudrat ramzi ekanligiga e'tibor qaratadi. Masalan, "Qora polvon" yoki "Qora dev" obrazlari daxshatli fizik kuchni ifodalasa, "Qora xon" nomi hukmronlik martabasini bildiradi. Qo'shimcha qilib aytganda, Xalq qo'shiqlarida qizil rang ko'pincha go'zallik va yoshlik bilan bog'lanadi. Nasimxon Rahmonov bu rangni "hayotiylik va jo'shqinlik belgisi" sifatida izohlaydi.

4. Qizil rang — Hayotiy quvvat va olov

Qizil rang folklor simvolikasida olov va qon bilan bog'langan holda, tiriklik jo'shqinligini anglatadi.

Ma'nosi: G'alaba, quvonch va ba'zan xavf.

Misol: Dostonlarda qahramonlarning yuzi "qizil olma"dek tasvirlanishi sog'lomlik va hayotiylik belgisidir. Shuningdek, qizil rang qadimiy shamanistik qarashlarda "himoya qiluvchi" rang sifatida talqin etilgan.

5. Sariq rang — Intizorlik va ayriliq

Bu rang lirik folklor namunalarida — qo'shiq va termalarda ko'p uchraydi.

Ma'nosi: Sarg'aygan yuz, so'lgan yaproq — ayriliq va sog'inch azobini bildiradi. Sariq rang shu jihatdan inson ruhiy holatining nozik kechinmalarini ifodalovchi muhim poetik vosita hisoblanadi. U nafaqat tashqi tasvirni, balki ichki iztirob va hijron tuyg'ularini ham obrazli ravishda yoritadi. Lirik qo'shiqlarda sariq rang orqali vaqt o'tishi, sog'inchning ortib borishi va umidning so'nishi kabi holatlar tasvirlanadi. Ayniqsa, yoridan ayrilgan qahramonning holatini ifodalashda bu rang kuchli emotsional ta'sir uyg'otadi. Shu bois

sariq rang folklorda ayriliq va intizorlikning eng ta'sirchan ramziy belgilaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, folklorda ranglar tizimi xalqning borliqni idrok etish shakli, uning ruhiy dunyosi va estetik qarashlarini ifodalovchi muhim vositalardan biridir. Ranglarning bunday ko'p qirrali va chuqur ma'noga egaligi ularni folklor matnlarining ajralmas tarkibiy qismiga aylantiradi va ilmiy tadqiqotlar uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Nasimxon Rahmonov, Q. Sodiqov. O'zbek tili tarixi. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2009. – 224 bet.
- 2.Jo'rayev M. Folklorshunoslik asoslari. – Toshkent: Fan nashriyoti, 2010. – 220 bet.
- 3.Mirzayev T. va boshqalar. O'zbek xalq og'zaki ijodi. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2005. – 256 bet.

